

Veling

mag echter niet verhullen dat overheid en maatschappelijke "partner" in een belangrijk opzicht niet gelijkwaardig zijn. De betekenis van convenanten moet daarom ook niet overschat worden. Onhelder wordt het, als convenanten een instrument voor regelgeving worden. De eigen aard van de overheid wordt dan onderbelicht met alle risico's van dien, ook voor de parlementaire controle. Mijns inziens ontstaat een vergelijkbaar probleem door het instellen van procescoördinatoren. Formeel opereren zij niet namens de overheid, maar uiteraard bevorderen zij wel de door de overheid gewenste ontwikkelingen.

Mijnheer de voorzitter! Wij kunnen proberen de band tussen overheid en burgers te versterken door zichtbaar te maken dat er alle reden is voor samenwerking en partnerschap. Daarbij is het echter essentieel dat de overheid betrouwbaar blijkt als bewaakster van rechtskaders. En dat kan alleen de overheid. Aan deze specifieke verantwoordelijkheid van de overheid kan te kort gedaan worden, wanneer zij zich meer gelegen laat liggen aan maatschappelijke acceptatie van beleid en rust op het politieke front dan aan — ik wil dat onderwerp in dit kader beslist noemen — een belangrijk rechtsbeginsel als de bescherming van het menselijk leven. Ik begrijp de politieke achtergrond natuurlijk wel. Echter, ruimte bieden voor levensbeëindiging, onder anderen van mensen die hun wil niet kunnen uiten, ondermijnt mijns inziens het vertrouwen in de overheid.

Essentieel is dat de overheid rechtszekerheid garandeert. Even essentieel is dat zij vertrouwen wekt door een lange-termijnvisie en door de moed om die in beleid te verwerken. Vanuit deze gedachtengang pleit ik onder andere voor een krachtig beleid op het terrein van het milieubeheer. Wanneer blijkt dat maatregelen onvoldoende resultaat hebben, moet gezocht worden naar mogelijkheden tot intensivering van het beleid. Daarbij is het uiteraard wel belangrijk dat beleidsbeslissingen die een breuk inhouden met de gegroeide en voor de mensen vanzelfsprekend geworden praktijk, goed worden voorbereid, ook publiekelijk. Ik denk nu met name aan de voorgenomen wijzigingen in het stelsel van sociale zekerheid. De urgentie van ingrijpende maatregelen is velen nu duidelijk. Een financiële

noodzaak tot verandering schiet echter te kort als fundering voor een nieuw stelsel. Dan moet er meer gezegd worden. Het zou goed zijn, ook voor het vertrouwen van de burgers in de overheid, wanneer de toekomst van Nederland als sociale rechtsstaat grondig zou kunnen worden doorgesproken. Ik vraag mij af of het grote belang van deze zaak niet het instellen van een staatscommissie rechtvaardigt. Ook de parlementaire democratie zou wel varen bij een fundamentele behandeling van zo'n thema als de sociale zekerheid. Immers, een stuksgewijze behandeling van maatregelen, natuurlijk altijd onder grote druk van geldnood en dus van tijd, biedt volksvertegenwoordigers vaak bitter weinig mogelijkheid om een omvattend oordeel te geven en zich van daaruit te verstaan met de regering.

Mijn pleidooi voor erkenning van de unieke aspecten van de taak van de overheid heeft duidelijk ook consequenties voor de werking van ons parlementaire stelsel. Zoals ik zei, past bij de uitspraak dat de overheid dichter bij de mensen moet komen te staan, een kanttekening. In een belangrijk opzicht is de overheid namelijk niet zo maar van de burgers. De volksvertegenwoordigers zijn dat echter wel. Het grote belang van een sterke overheid is gekoppeld aan het grote belang van een sterke volksvertegenwoordiging die uit naam van de burgers de overheid controleert. Hier ligt — daar is vanmorgen ook over gesproken — een belangrijke taak voor politieke groeperingen om de band met hun achterban te bevorderen en te versterken.

In de huidige praktijk van onze parlementaire democratie zijn elementen aan te wijzen die mijns inziens contraproductief zijn, gezien vanuit de taak en de positie van de overheid. Het parlement wordt dikwijls zozeer in beslag genomen door de details van alle mogelijke regelingen, dat het gevaar loopt meer medewerker van een regelaar dan controleur van een regering te worden. Ik vind de suggestie die ik ergens las — het was een losse gedachte — om van tijd tot tijd een goed voorbereid debat te voeren over een centrale beleidskwestie, los van de details van regelgeving en bestuurlijke maatregelen, de moeite van een nadere beschouwing zeker waard.

Een probleem is in dit verband de binding van het parlement, met name

die van de regeringsfracties, aan een ooit gesloten, tamelijk gedetailleerd regeerakkoord, of aan een meer recentelijk, vaak moeizaam bereikt partijpolitiek compromis. De regeringsfracties worden daardoor onderdeel van een regelcircuit, zodat voor de controle van de regering minder ruimte is.

De afstand tussen de Nederlandse burgers en de politiek moet kleiner worden. Mijns inziens moeten wij dat doel nastreven door een parlement dat allereerst volksvertegenwoordiging is en niet zozeer door een overheid die zich als maatschappelijke partner opstelt. Dus zou het verschil in verantwoordelijkheid tussen regering en volksvertegenwoordiger best wat duidelijker mogen worden.

Dat geldt ook — daarmee sluit ik af — voor de Eerste Kamer. Uiteraard moet de Eerste Kamer politiek verantwoordelijkheidsbesef tonen en dat kan bij een laatste afweging heel zwaar wegen. Daarbij moeten de politieke afwegingen in de Tweede Kamer zeer serieus worden genomen. Maar ik bepleit ook ruimte voor de Eerste Kamer om tot een zelfstandig kwaliteitsoordeel te komen. Ik besluit graag met een wens. Moge God de regering wijsheid en bestuurskracht geven.

□

De heer **Schuyer** (D66): Voorzitter! Ik had op 11 juni van dit jaar dit pand nauwelijks betreden, of mijn fractievoorzitter, de heer Vis, riep mij toe: "Voor de behandeling van de Brede Herwaarderung kijk ik begerig naar jou". De heer Hoefnagels, die erbij stond, deelde mij mee: "Als je dat wilt doen, krijg je van mij een boek dat ik geschreven heb, en waaruit je vast ten behoeve van dat onderwerp naar hartelust kunt citeren." En mevrouw Gelderblom stelde: "Dat kun je allemaal rustig doen, want bij een maidenspeech mogen ze toch niet interrumperen."

Deze introductie, voorzitter, bracht mij een gesprek met de heer Verbeek in herinnering, dat ik jaren geleden in de koffiekamer van de Statenzaal in Zuid-Holland heb gevoerd. Het taalgebruik in die koffiekamer vertoont een treffende gelijkenis met die van de visplek van mijn grootvader. Ik kan voor de precieze waarheid dan ook niet instaan, maar de heer Verbeek vertelde mij hoe een nieuw VVD-lid na zijn installatie werd

verwelkomd. Sidney van den Bergh begeleidde de nieuwkomer naar zijn plaats, wees de betrokkene de fractievoorzitter Harm van Riel aan en zei: "Dat is onze fractievoorzitter, als u het woord wilt voeren, dient u dat een maand van te voren aan hem kenbaar te maken. Overigens verwachten wij niet dat u van die uitnodiging de eerste twaalf maanden gebruik maakt."

U begrijpt dus, voorzitter, dat ik mij op de Brede Herwaarderung heb gestort, om pas na weken te ontdekken dat dit ook een methode is om hier een maand of zes sprake-loos te zijn. Ik had er dus stelling op gerekend pas op 10 december hier voor de eerste keer te praten. Maar omdat ik de begerige blikken van Vis moeilijk kon weerstaan, is het toch een paar weken eerder geworden.

De wijze waarop wij de financiële elementen van de begroting in principe nu en in de toekomst zullen beschouwen, is vooral mild. De Miljoenennota 1992 mag dan beginnen met internationale uitdagingen, wij zijn ons er daarbij maar al te goed van bewust dat het financiële beleid van Nederland mede bepaald wordt door de internationale beperkingen. "Gans de bedrijvigheid staat stil, als het achterland het wil", is een constatering waar elke minister van Financiën mee heeft te rekenen.

Een tweede reden om op een milde wijze naar het handelen van ministers van Financiën te kijken, zit voor ons in de wijze waarop wij naar een begroting kijken. Een van de aardigste omschrijvingen van een begroting, vind ik de opmerking van Pen: een begroting is een verzameling fouten, waarvan je hoopt dat de een de ander opheft. Vanuit dat perspectief behoeft je als parlementariër maar twee dingen te doen. Ten eerste: controleren of er misschien van tevoren al opzettelijke fouten zijn ingebracht. Ten tweede: kijken of de gemaakte keuzen enigszins sporen met het beleid dat je partij zou wensen te voeren. Een derde punt is dat je door middel van globale toekomstverkenningen, kunt proberen invloed uit te oefenen op toekomstig beleid. Ik zal op alledrie de punten enkele opmerkingen maken.

Minister Kok heeft in de pers van veel financieel deskundigen en van de overzijde waardering gekregen voor deze begroting, het realiteitsgehalte ervan en de wijze waarop de

uitgaven worden gedekt. Er is terecht geconstateerd dat er een groot verschil is tussen de nu ingediende begroting en die van 1991. Was vorig jaar de vraag of de dekking van de uitgaven wel voldoende bonafide was, nu is de vraag veeleer of op enkele punten beleidsontwikkelingen niet al te zeer worden geremd door een te voorzichtige opstelling. Laten wij elkaar geen recessie aanpraten, schrijft Pen op 17 september. Schraalhans is alleen maar keukemeester op basis van een voorspelling van het Centraal planbureau. Bovendien is de voorspelde recessie geheel of bijna geheel van binnenlandse makelij en dus redelijk te beïnvloeden.

De onderbesteding in 1992 zou kunnen meevallen, indien er een lichte renteverlaging wordt doorgevoerd. Nu dat bijvoorbeeld in de Verenigde Staten onlangs is gebeurd, is er reden dat te overwegen. Onze uitgangspositie is nu ook weer niet op alle punten met die van Duitsland te vergelijken. Dat geldt zeker op het gebied van de bestedingen. Bovendien is een renteverlaging in Duitsland bepaald niet uitgesloten. Maar wij kunnen niet inzien dat wij daarop zouden moeten wachten. Een renteverlaging zou ook de Staat zelf wellicht goed kunnen gebruiken bij het beroep op de kapitaalmarkt. Een dergelijke meevaller kan de risico's die in de begroting zitten — van fouten spreek ik niet — wellicht opheffen. Een verhoging van de contractlonen met 3% is als rekenmodel toch wel uitermate riskant, omdat dit volgens de berekening van het Centraal planbureau voor de nieuw af te sluiten CAO's een stijging met slechts 2,4% betekent. Daar de regering het behoud van koopkracht wil waarborgen, is bij een dergelijke stijging toch alleen koopkrachtdaling aan de orde. Immers, het laatste prijsindexcijfer van oktober geeft een inflatie over de afgelopen 12 maanden aan van meer dan 4%. In de Macro-economische verkenningen wordt op blz. 19 duidelijk gemaakt, dat een belangrijk deel veroorzaakt wordt door overheidsbeleid. Op zichzelf heeft een deel daarvan ook de steun van D66, bijvoorbeeld de accijnzen, de milieuheffingen en de huurverhogingen. Maar er was reden geweest om deze stijging te compenseren met de verlaging van het hoge BTW-tarief, zoals aanvankelijk ook in de bedoeling lag, die in Europees verband

toch niet lang meer op zich kan laten wachten

Een ander element dat wij met gemengde gevoelens bekijken, is de ambitieuze budgettaire taakstelling bij de decentralisatie-ontwikkeling. Terecht schrijft de VNG dat het beleidsgebied waarop de decentralisatie-impuls zou moeten plaatsvinden belangrijk moet worden verbreed indien ooit 550 mln. moet worden verdiend. Dat bedrag is geboekt voor 1994. Nu dreigt de lagere overheid in een situatie te komen waarin zij gedwongen wordt de plaatselijke belastingen structureel te verhogen. Daarmee wordt, naar het zich laat aanzien, de kleine belastingverlichting die op landelijk niveau plaatsvindt, weer geheel teniet gedaan. Het is trouwens toch bijzonder ondoorzichtig geworden hoe het totaal van plaatselijke, regionale en landelijke belastingen voor de burgers uitwerkt. Het zou ons niet verbazen als er eigenlijk alleen maar sprake is van een doorschuifoperatie zonder verlichting. Is het denkbaar dat aan dit punt bij de begroting 1993 eens een beschouwing en een analyse worden gewijd?

Ernstige kritiek heeft mijn fractie op het voortdurend herverdelen van inkomens via oneigenlijke maatregelen, zoals ziektekosten, schoolgeld en huurwaardeforfait. Iedere keer wanneer iets dergelijks wordt voorgesteld, is er brede kritiek, vrijwel geen maatschappelijke acceptatie of maatschappelijk draagvlak, en soms geen politieke acceptatie, zoals bij het schoolgeld. Het is naar ons oordeel met name dit type beleidsbeslissingen dat de belastingmoraal in Nederland in een neerwaartse spiraal brengt, omdat de maatregelen strijdig zijn met het rechtsgevoel. In De Stem van 18 september keert ook Brinkman zich tegen dit verschijnsel. Het moet dus mogelijk zijn om dit niet incidenteel, zoals bij het schoolgeld, maar structureel aan te pakken. Maar dan moet je daar wel voor kiezen en het niet alleen met de mond belijden.

Ik kom nu toe aan mijn punten van waardering. Dat is allereerst de aanpak en de daling van het financieringstekort. Als de ontwikkeling in de laatste twee maanden niet onverwachts slecht uitpakt, zal de doelstelling van 4,75% wellicht zelfs ruim worden gehaald. Hier is een nadrukkelijk compliment op zijn plaats. Het geeft ook vertrouwen dat de doelstelling van 1992, 4,25%,

haalbaar zal blijken, ook al moeten wij ons realiseren dat eenmalige doorschuifoperaties nu vrijwel zijn uitgeput. De bescheiden toonzetting van Financiën is dan ook verstandig.

In dit verband wil ik ook de twee brieven van minister Kok aan de Tweede Kamer memoreren over de financiering van de Nederlandse staatsschuld en de kapitaaldienst. Een complexe materie wordt helder uiteengezet. Er komt ongetwijfeld nog gelegenheid om daarover met elkaar te spreken. Waardering is er in mijn fractie voor het begin van een aanpak van het subsidiebeleid. En datzelfde geldt voor de voorstellen inzake de Ziektewet. Het is te hopen dat daar voorzichtig mee wordt omgegaan, opdat een maatschappelijk draagvlak voor die voorstellen niet verloren raakt. De onbehouwen voorstellen van de werkgevers in de bouw geven echter weinig hoop.

Wij noemen niet de voorstellen van de WAO. De Eerste Kamer is niet het forum om daar uitvoerig over te spreken. De opstelling van D66 is trouwens genoegzaam bekend. Het is niet ondenkbaar dat op termijn die maatregelen van de regering nodig zijn, maar ze komen te vroeg, omdat nog niet al het andere is geprobeerd. Begin september rapporteerde de Algemene Rekenkamer dat het vermoeden kon worden uitgesproken dat het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in 1990 20 mld. niet rechtmatig heeft uitgegeven en dat bij Onderwijs en Wetenschappen enkele miljarden terecht komen bij hen voor wie het niet is bedoeld. De regering heeft de absolute plicht, dat met kracht aan te pakken — ook bij andere ministeries overigens — wil zij zich op andere fronten gelegitimeerd weten.

Voorzitter! Sporen de financiële beleidsuitgangspunten met die welke D66 zou willen maken? Bij een begroting van meer dan 204 mld. heeft mijn partijgenoot Ybema op 8 oktober, bij de algemene beschouwingen aan de overzijde, suggesties voor beleidswijzigingen gedaan van iets meer dan 1 mld. Van fundamenteel ander beleid is dan moeilijk te spreken. Maar ook kleine verschuivingen kunnen iets uitdrukken. D66 bezuinigt niet op gehandicaptenbeleid. Eenvoudigweg, omdat een overheid deze beleidsomgeving pas in allerlaatste instantie mag overwegen. D66 wil ook veel energie en geld steken in een ontwikkeling van Oost-Europa. Er is daar een lange

weg te gaan, maar hoe sneller die kan worden afgelegd, hoe kansrijker de ontwikkeling van onze eigen economie. Bezuiniging op dat punt, evenals bij ontwikkelingsamenwerking, snijdt op den duur in eigen vlees. Kenmerkender dan afgewezen bezuinigingen zijn echter voor D66 de beleidsterreinen waar zij de dekking voor dat miljard zoekt, zoals het afschaffen van de investeringsaf trek, het afschaffen van progressieve kinderbijslag na het tweede kind en vooral bij landbouw de afschaffing van de ontwikkelings- en sanerings-subsidies. Op de beperking van de landbouwbegroting ga ik iets dieper in.

Politiek is de kunst van het zoeken naar het haalbare en hoewel voor 1992 ons voorstel niet haalbaar is gebleken, gloort er wellicht voor volgende jaren enige hoop en het is goed daarop te mikken, voordat anderen er prominent mee komen en D66 verwijten geen ideeën te hebben. De heer Melkert heeft aan de overzijde de plannen van D66 inzake landbouw alleszins bespreekbaar genoemd. Dat is winst, maar wellicht nog belangrijker is, dat er volgens de kranteberichten over de GATT-besprekingen tussen de EG en de Verenigde Staten lichte vooruitgang is geboekt inzake vermindering van landbouwsubsidies. Dan moet er toch een opening zijn om in het staatje op bladzijde 56 van de Miljoenennota, waar sprake is van de rijksuitgaven naar beleidsterreinen tussen 1992 en 1996 bij het beleidsterrein met dalende uitgaven Landbouw te noemen? Wat denkt de regering van een taakstelling voor deze periode, waarbij ernaar gestreefd wordt, 5% om te buigen bij de landbouwsubsidies ten gunste van het milieubeleid? Met de hiervoor genoemde nationale steun en de bescheiden internationale doorbraak moet dat toch mogelijk zijn? Wellicht ten overvloede wil ik hierbij nog eens nadrukkelijk stellen dat sluiting van landbouwbedrijven die hiervan het gevolg zou zijn, natuurlijk vergezeld dient te gaan van goede sociale maatregelen.

Een ander toekomstperspectief, waarover overigens wel veel te doen is, is de ontwikkeling van de Europese Monetaire Unie. In de NRC van 15 november hebben wij kunnen lezen dat het kabinet het ABP-vermogen meetelt om te voldoen aan het door ons land ingediende voorstel, het toegestane financieringstekort tot

3% te beperken en de staatsschuld tot 60%. Dit kabinet goochelt wel meer met geld uit pensioenfondsen, bijvoorbeeld bij het PGGM ten behoeve van de salarissen in de zorgsector. Maar niet ontkend kan worden dat hier sprake is van een mooie spitsvondigheid, die op het eerste gezicht — ik druk mij maar voorzichtig uit — redelijk te verdedigen lijkt, ook al is de regering geen eigenaar van het ABP. Wil de minister deze materie eens wat nader expliceren en daarbij ook de vraag beantwoorden waarom geen advies is gevraagd aan de Adviesraad voor de Europese Monetaire Unie. Heeft de minister misschien al signalen uit de EG ontvangen, waaruit afgeleid kan worden dat met dit beleid akkoord kan worden gegaan? Advisering is dan achterhaald. Overigens is het zorgvuldig omgaan met adviesorganen bepaald geen sterk punt van het kabinet.

Voorzitter! Tot slot nog een enkele opmerking over de toegestuurde evaluatie van de Oort-wetgeving en de mogelijke consequenties daarvan voor de Stevens-wetgeving. Hoewel de ervaringen van particulieren met Oort nog voorzichtig moeten worden gehanteerd, is een percentage van meer dan 40, dat stelt het nieuwe stelsel niet te ervaren als eenvoudiger, toch bedenkelijk. Immers, los van voor- en nadelen op het fiscale vlak, was een majeure doelstelling vereenvoudiging, waardoor belastingheffing voor de betaler weer enigermate inzichtelijk zou worden. Dit zou vermoedelijk ook de acceptatiegraad van de belastingheffing verhogen. Als bovendien uit het onderzoek blijkt dat de belastinginspecties minstens zoveel problemen bij de uitvoering ervaren als voorheen, lijkt het er toch op dat het succes van de Oort-operatie in twijfel moet worden getrokken. Wij hopen dat bij de komende Stevens-wetgeving daarmee rekening gehouden kan worden. In de Troonrede werd nog dit jaar beleid aangekondigd. Wij willen graag weten of de regering op schema ligt.

Voorzitter! Wij wachten met belangstelling het antwoord van de regering op onze vragen af.

De **voorzitter**: Ik feliciteer u als eerste met uw maidenspeech. Ik kan niet anders dan constateren dat de Brede herwaarding een buitengewoon deugdelijke basis is voor het optreden in deze Kamer.